

Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση

Εντάσσεται η Ελλάδα στη διεθνή αγορά ως «χώρα έντασης εργασίας»;
Ηλίας Ιωακείμογλου, Γιάννης Μηλιός

Εντάσσεται η Ελλάδα στη διεθνή αγορά ως «χώρα έντασης εργασίας»;

των Ηλία Ιωακείμογλου και Γιάννη Μηλιού

1. Το πρόβλημα

Η οικονομική πολιτική συρρίκνωσης του λαϊκού εισοδήματος που ακολουθείται από τις ελληνικές κυβερνήσεις για περισσότερο από έξι χρόνια (και που εγκαινιάστηκε με το «σταθεροποιητικό πρόγραμμα Σημίτη» τον Οκτώβριο του 1985, βλ. Σταμάτης - επιμ. - 1990) αποτέλεσε την αφορμή για να κερδίσει έδαφος ακόμα και μεταξύ των προοδευτικών οικονομολόγων και δημοσιογράφων η νεοκλασική θεωρητική κατασκευή για το διεθνές εμπόριο, η οποία είναι γνωστή ως θεώρημα Heckscher-Ohlin.

Σύμφωνα με τη νεοκλασική αυτή προσέγγιση, κάθε χώρα που συμμετέχει στο διεθνές εμπόριο ωθείται (έχει συμφέρον) να εξειδικευθεί στην παραγωγή εμπορευμάτων τα οποία απαιτούν τη χρήση εκείνων των «συντελεστών παραγωγής», που η εν λόγω χώρα κατέχει σε αφθονία, (πράγμα που σημαίνει ότι είτε υπερτερεί - σε αναφορά με τους «συντελεστές» αυτούς - έναντι των ανταγωνιστριών χωρών, είτε υστερεί έναντι των ανταγωνιστριών χωρών συγκριτικά λιγότερο - λιγότερο απ' ότι σε αναφορά με τους άλλους «συντελεστές παραγωγής»).

Η (συχνά σιωπηρή) αποδοχή του νεοκλασικού αυτού θεωρήματος οδηγεί μια σειρά Έλληνες οικονομολόγους στη θέση ότι η Ελλάδα εντάσσεται στη διεθνή αγορά ως μια χώρα που παράγει εμπορεύματα «έντασης εργασίας»: Βοηθούσης και της λιτότητας ο «συντελεστής παραγωγής» εργασία κατέχει στην Ελλάδα μια συγκριτικά χαμηλή τιμή (μεταξύ των χωρών της Δύσης, προς τις οποίες προσανατολίζεται και το ελληνικό εξωτερικό εμπόριο). Συνεπώς η λιτότητα - σύμφωνα με τους οικονομολόγους αυτούς - καταδικάζει την Ελλάδα σε μια παραγωγική εξειδίκευση που δεν προκρίνει την ενίσχυση και διεθνή επικράτηση παραγωγικών κλάδων «έντασης κεφαλαίου» και πολύ περισσότερο «έντασης τεχνολογίας», παρέχοντας της διεθνή «συγκριτικά πλεονεκτήματα» αποκλειστικά και μόνο στους παραγωγικούς τομείς «έντασης εργασίας» (Βεργόπουλος 1986, σελ. 213 κ.ε., Γιαννίτης 1988). Για την ενίσχυση αυτής της θέσης προβάλλεται επίσης το επιχείρημα ότι οι διακλαδικοί μετασχηματισμοί στο εσωτερικό της μεταποίησης κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες εννόησαν σχετικά τους (θεωρούμενους περισσότερο ως «έντασης εργασίας») κλάδους που παράγουν καταναλωτικά «αγαθά», έναντι των (θεωρούμενων ως κυρίως «έντασης κεφαλαίου») κλάδων που παράγουν επενδυτικά (κεφαλαιουχικά) «αγαθά».

Απέναντι στην παραπάνω προσέγγιση μπορούν να διατυπωθούν καταρχήν μια σειρά σκέψεις που σχετικοποιούν την εγκυρότητα και τα συμπεράσματα της:

Παραδοσιακά η Ελλάδα ήταν μια χώρα χαμηλού εργασιακού κόστους. Ωστόσο, αυτό δεν την εμπόδισε στη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου να κάνει επενδύσεις έντασης κεφαλαίου (κλασικό παράδειγμα η δεκαετία

Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση

Εντάσσεται η Ελλάδα στη διεθνή αγορά ως «χώρα έντασης εργασίας»;

Ηλίας Ιωακείμογλου, Γιάννης Μηλιός

του '60). Η λιτότητα δεν αποτελεί μια πολιτική την οποία ακολουθούν μόνο εκείνες οι χώρες που εντάσσονται στη διεθνή αγορά ως παραγωγοί προϊόντων «έντασης εργασίας», αλλά μια γενικευμένη σ' όλες ανεξαιρέτως τις χώρες της Δύσης πολιτική στρατηγική, μέσα από την οποία επιδιώκεται ο μετασχηματισμός του κοινωνικού συσχετισμού δυνάμεων (σε κάθε βιομηχανική καπιταλιστική χώρα) προς όφελος του κεφαλαίου και σε βάρος των δυνάμεων της μισθωτής εργασίας. Απώτερος στόχος της πολιτικής αυτής στρατηγικής είναι η αναδιάρθρωση της καπιταλιστικής παραγωγής (με τη μαζική καταστροφή των ανεπαρκώς αξιοποιούμενων μεμονωμένων κεφαλαίων), ώστε το συνολικό κοινωνικό κεφάλαιο να αποκτήσει και πάλι ψηλά ποσοστά εκμετάλλευσης της εργασίας και ψηλό ποσοστό κέρδους (Μηλιός & Ιωακείμογλου 1990).

Το μοναδιαίο κόστος εργασίας στην Ελλάδα κυμαίνεται, εδώ και 20 χρόνια γύρω στο 80% του μέσου επιπέδου της ΕΟΚ των 12 (με εξαίρεση την πρώτη τετραετία του ΠΑΣΟΚ, όταν το ποσοστό αυτό ανεβαίνει σημαντικά, μέχρι το 90% περίπου). Επομένως, η Ελλάδα είναι χώρα χαμηλού εργατικού κόστους - σε σύγκριση πάντα με την Ευρώπη - αλλά στον ίδιο βαθμό που ήταν και πριν: δεν είναι οι πολιτικές λιτότητας ('86-87 και '90-92) που την έκαναν τέτοια (δηλαδή χώρα χαμηλού εργατικού κόστους). Αυτές οι τελευταίες είχαν σαν αποτέλεσμα απλώς να «διορθώσουν» την όποια άνοδο του ελληνικού μοναδιαίου κόστους εργασίας σημειώθηκε κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του '80. Η συγκυριακή αναδιάρθρωση της μεταποίησης προς όφελος των κλάδων που παράγουν καταναλωτικά εμπορεύματα και σε βάρος των κλάδων που παράγουν κεφαλαιουχικά εμπορεύματα (μέσα παραγωγής) είναι επίσης ένα σύνθετο φαινόμενο που χαρακτηρίζει τις περισσότερες καπιταλιστικές χώρες στη φάση της κρίσης υπερσυσσώρευσης (η οποία συνεχίζει να πλήττει για δύο σχεδόν δεκαετίες, παρά τις όποιες συγκυριακές διακυμάνσεις, τις καπιταλιστικές χώρες της Δύσης): Ένα από τα χαρακτηριστικότερα συμπτώματα της κρίσης είναι, όπως όλοι σχεδόν γνωρίζουν, η μείωση του ρυθμού συσσώρευσης κεφαλαίου, επομένως η μείωση της ζήτησης για «κεφαλαιουχικά αγαθά» (μέσα παραγωγής). Αποτέλεσμα της μείωσης, λοιπόν, της ζήτησης για μέσα παραγωγής, σε βαθμό σημαντικά ψηλότερο από τη μείωση της ζήτησης για καταναλωτικά «αγαθά», είναι και η παρατηρούμενη (συγκυριακή) ενίσχυση του ειδικού βάρους των κλάδων παραγωγής καταναλωτικών εμπορευμάτων στη φάση της οικονομικής κρίσης υπερσυσσώρευσης.

Το νεοκλασικό θεώρημα Heckscher - Ohlin (ως μεταγραφή παραποίηση του θεωρήματος του D. Ricardo σχετικά με τα συγκριτικά κόστη) δεν αποτελεί μια επιστημονική προσέγγιση του διεθνούς εμπορίου, όπως είχαμε την ευκαιρία να υποστηρίξουμε στο παρελθόν (Μηλιός & Ιωακείμογλου 1990, σελ. 17-38). Η δομή και εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου δεν μπορεί να ερμηνευθεί με εφαρμογή του θεωρήματος αυτού, αλλά ούτε πολύ περισσότερο η «ανάλυση του συνδυασμού των παραγωγικών συντελεστών» μιας χώρας (όπως τους φαντάζεται το θεώρημα Heckscher - Ohlin) μπορεί να αποτελέσει τεκμήριο σχετικά με τον τρόπο που εντάσσεται η χώρα αυτή στη διεθνή αγορά. Ένα βασικό αξίωμα για τη θεμελίωση του θεωρήματος αυτού είναι η υπόθεση ότι οι ίδιες ποσότητες «συντελεστών παραγωγής» αποφέρουν την ίδια ποσότητα προϊόντος σε κάθε χώρα, ή με άλλα λόγια, ότι οι «συντελεστές παραγωγής» είναι παντού της ίδιας ποιότητας, καθώς και ότι για την παραγωγή ενός προϊόντος οι «συναρτήσεις παραγωγής», δηλαδή οι εντάσεις (αναλογίες) των επιμέρους συντελεστών παραγωγής είναι και πάλι παντού οι ίδιες. Η υπόθεση αυτή είναι όμως λανθασμένη διότι οι διαφορές στην κοινωνική παραγωγικότητα της εργασίας από χώρα σε χώρα, δηλαδή οι διαφορές στην ποιοτική στάθμη του «συλλογικού εργάτη», τροποποιούν τη «συνάρτηση παραγωγής». Το αποτέλεσμα είναι ότι τα ίδια μέσα παραγωγής (πανομοιότυπες από τεχνολογική και οργανωτική άποψη επιχειρήσεις, που παράγουν το ίδιο προϊόν) αποφέρουν σε διαφορετικές χώρες σημαντικά διαφοροποιημένα οικονομικά αποτελέσματα, σαν αποτέλεσμα ακριβώς των διαφορών στην ποιοτική στάθμη του «συλλογικού εργάτη». Πέραν αυτού, ένα θεωρητικό μοντέλο συγκριτικών κοστών και πλεονεκτημάτων είναι αναγκαστικά μοντέλο δύο χωρών δύο εμπορευμάτων γιατί αυτό που ενδιαφέρει θεωρητικά είναι ο εντοπισμός της γενικής τάσης του διεθνούς εμπορίου (και της ειδοποιού διαφοράς του διεθνούς κεφαλαιακού ανταγωνισμού ως προς τον ανταγωνισμό των ατομικών παραγωγικών διαδικασιών στο εσωτερικό μιας χώρας). Αυτό σημαίνει ότι για τη μελέτη της πραγματικότητας του εμπορίου μεταξύ δύο χωρών (εμπόριο πολλών εμπορευμάτων) τα συγκριτικά πλεονεκτήματα πρέπει να αναζητούνται διαφοροποιημένα κατά κλάδο παραγωγής, και όχι να προεξοφλούνται για το σύνολο των κλάδων παραγωγής μιας χώρας με βάση κάποιους υποτιθέμενους «μέσους όρους».

Η θέση, λοιπόν, ότι η Ελλάδα εντάσσεται γενικά στη διεθνή αγορά ως παραγωγός εμπορευμάτων «έντασης

Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση

Εντάσσεται η Ελλάδα στη διεθνή αγορά ως «χώρα έντασης εργασίας»;

Ηλίας Ιωακείμογλου, Γιάννης Μηλιός

εργασίας» δεν μπορεί να υποστηριχθεί ούτε με βάση τα καταρχήν εμπειρικά δεδομένα που πιο πάνω αναφέραμε (λιτότητα και συρρίκνωση του μεριδίου των μισθών στο παραγόμενο προϊόν, σχετική ενίσχυση των κλάδων παραγωγής καταναλωτικών αγαθών στο εσωτερικό της μεταποίησης), ούτε - πολύ περισσότερο - με βάση θεωρητικά συναγόμενα από την εφαρμογή του θεωρήματος Heckscher - Ohlin.

Για να επαληθευθεί ή να απορριφθεί η υπόθεση αυτή, ή ακριβέστερα για να εκτιμηθεί ο τρόπος ένταξης της Ελλάδας στη διεθνή αγορά, σε συνάρτηση με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας στο διεθνές εμπόριο, θα πρέπει η έρευνα να βασίζεται στην κατά κλάδο ποσοτική ανάλυση του εξωτερικού της εμπορίου βιομηχανικών προϊόντων (καθότι η βιομηχανία αποτελεί τόσο τον κατεξοχήν εξαγωγικό όσο και τον κατεξοχήν εισαγωγικό τομέα της ελληνικής οικονομίας). Μια τέτοια ποσοτική ανάλυση παρουσιάζουμε παρακάτω.

2. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της ελληνικής βιομηχανίας κατά κλάδο

Ο Bela Balassa (1965) πρότεινε πρώτος έναν δείκτη μέτρησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων, για τον υπολογισμό του οποίου χρησιμοποιούνται τα στοιχεία των εξαγωγών. Πρόσφατα, το Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales (CEPII) της Γαλλίας (Lafay 1990), πρότεινε έναν ακριβέστερο δείκτη, ο οποίος χρησιμοποιείται και στα όσα ακολουθούν. Ο τρόπος υπολογισμού του ευλόγω δείκτη φαίνεται στο παράδειγμα του παραρτήματος.

Για την περιγραφή των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των κλάδων της βιομηχανίας, θεωρήσαμε ότι το παραγωγικό σύστημα διαιρείται στους παρακάτω κλάδους:

1. Τρόφιμα, αγροτικά προϊόντα, ποτά, καπνός

ΤΤΔΕ Ο (Τρόφιμα και ζώντα ζώα)

ΤΤΔΕ 1 (Ποτά και καπνός)

2. Πρώτες ύλες (εκτός καυσίμων)

ΤΤΔΕ 2 (Πρώτες ύλες εκτός τροφίμων και καυσίμων)

ΤΤΔΕ 4 (Λίπη, έλαια)

3. Χημεία

ΤΤΔΕ 5 (Χημικά προϊόντα)

ΤΤΔΕ 334 (Προϊόντα από πετρέλαιο ραφινάρισμα)

4. Ξύλο, Χαρτί, Φελός, Καουτσούκ, Δέρμα

ΤΤΔΕ 61 (Δέρματα κατεργασμένα και προϊόντα δέρματος, γούνες κατεργασμένες)

ΤΤΔΕ 62 (Είδη από καουτσούκ)

Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση

Εντάσσεται η Ελλάδα στη διεθνή αγορά ως «χώρα έντασης εργασίας»;
Ηλίας Ιωακείμογλου, Γιάννης Μηλιός

ΤΤΔΕ 63 (Προϊόντα από φελλό και ξύλο εκτός επίπλων)

ΤΤΔΕ 64 (Χαρτί, χαρτόνι και προϊόντα τους)

5. Υφαντουργία

ΤΤΔΕ 65 (Υφαντικά νήματα, υφάσματα, έτοιμα είδη, και συναφή προϊόντα)

6. Προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά

ΤΤΔΕ 66 (Είδη εκ μη μεταλλικών ορυκτών)

7. Σιδηρουργία

ΤΤΔΕ 67 (Σίδηρος και χάλυβας)

8. Μη σιδηρούχα μέταλλα ΤΤΔΕ 68

9. Μεταλλικά προϊόντα

ΤΤΔΕ 69 (Είδη εκ μετάλλου, μη κατονομαζόμενα)

10. Μηχανολογικός εξοπλισμός

ΤΤΔΕ 71 (Μηχανές γεννήτριες και υλικό αυτών)

ΤΤΔΕ 72 (Ειδικά μηχανήματα για βιομηχανική χρήση)

ΤΤΔΕ 73 (Μηχανήματα κατεργασίας μετάλλων)

11. Μεταφορικά μέσα

ΤΤΔΕ 78 (Αυτοκίνητα)

ΤΤΔΕ 79 (Λοιπά μεταφορικά μέσα)

12. Ηλεκτρονική

ΤΤΔΕ 75 (Μηχανές γραφείου και πληροφορικής)

ΤΤΔΕ 76 (Συσκευές και υλικό τηλεπικοινωνιών και εγγραφής
και αναπαραγωγής του ήχου)

13. Ηλεκτρικές μηχανές

ΤΤΔΕ 77 (Ηλεκτρικά μηχανήματα, συσκευές, υλικά, μ.α.κ. και ηλεκτρικά
μέρη τους)

14. Επίπλα, είδη υγιεινής κ.λπ.

Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση

Εντάσσεται η Ελλάδα στη διεθνή αγορά ως «χώρα έντασης εργασίας»;
Ηλίας Ιωακείμογλου, Γιάννης Μηλιός

ΤΤΔΕ 81 (Συσκευές υγιεινής, θερμάνσεων και φωτισμού)

ΤΤΔΕ 82 (Επιπλα)

ΤΤΔΕ 83 (Είδη ταξιδιού, σακίδια χειρός και παρόμοια είδη)

15. Ενδύματα

ΤΤΔΕ 84

16. Υποδηματοποιία

ΤΤΔΕ 85

17. Όργανα ακριβείας, φωτογραφία και λοιπά

ΤΤΔΕ 87 (Όργανα και συσκευές επαγγελματικές, επιστημονικές και ελέγχου) ΤΤΔΕ 88 (Είδη φωτογραφίας, οπτικής, ρολόγια)

ΤΤΔΕ 89 (Βιομηχανικά είδη μη κατονομαζόμενα) ΤΤΔΕ 90 (Είδη και συναλλαγές μη ταξινομημένες)¹

Οι δείκτες συγκριτικών πλεονεκτημάτων των βιομηχανικών κλάδων φαίνονται στα σχετικά διαγράμματα και επιτρέπουν την ταξινόμηση τους στις εξής κατηγορίες:

* Οι κλάδοι τρόφιμα ζώα ποτά καπνός, ενδύματα, υφαντουργία, προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά, μη σιδηρούχα μέταλλα, παρουσιάζουν ψηλό δείκτη συγκριτικών πλεονεκτημάτων (μεγαλύτερο του 5).

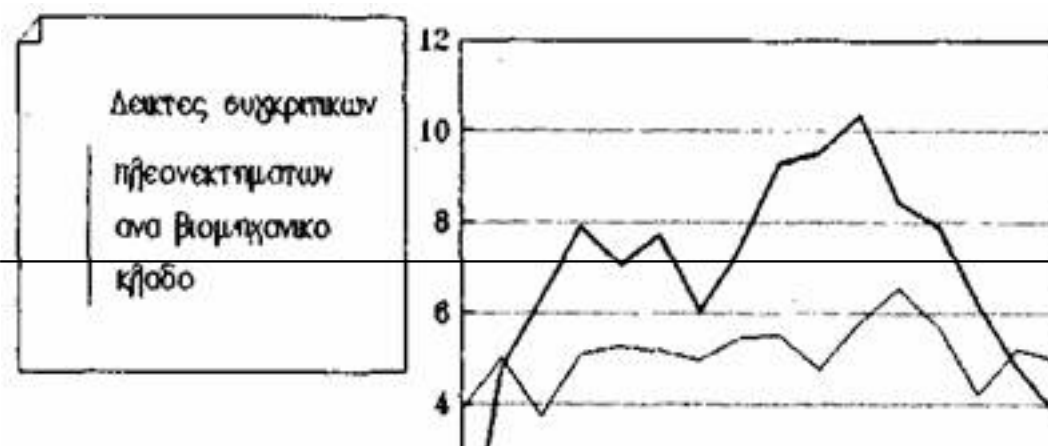
* Οι κλάδοι σιδηρουργία, πρώτες ύλες, υποδήματα, παρουσιάζουν συγκριτικά πλεονεκτήματα, αλλά λιγότερο σημαντικά (δείκτης 05).

* Ο κλάδος της Χημείας χάνει τα συγκριτικά του πλεονεκτήματα στο τέλος της περιόδου (198688). Ωστόσο, η μείωση του δείκτη που παρατηρείται τότε δεν εκφράζει αναγκαστικά διαρθρωτικές αλλαγές στον κλάδο, αλλά συνδέεται με τη μεγάλη πτώση των τιμών του αργού πετρελαίου και συνακόλουθα των τιμών των προϊόντων από πετρέλαιο, ακριβώς όπως και η απότομη άνοδος του δείκτη κατά το 1980 εξηγείται από το δεύτερο πετρελαϊκό «σοκ».

* Οι κλάδοι επίπλων ειδών υγιεινής κ.λπ., μεταλλικών προϊόντων, παρουσιάζουν σχεδόν μηδενικά συγκριτικά πλεονεκτήματα.

* Οι κλάδοι ξύλου χαρτιού κ.λπ., ηλεκτρονικής και ηλεκτρικών μηχανών παρουσιάζουν μειονεκτήματα.

* Οι δύο κατηγορίες μηχανολογικού εξοπλισμού και μεταφορικών μέσων παρουσιάζουν έντονα αρνητικό δείκτη (μικρότερο του - 10).

Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση

Εντάσσεται η Ελλάδα στη διεθνή αγορά ως «χώρα έντασης εργασίας»;
Ηλίας Ιωακείμογλου, Γιάννης Μηλιός

3. Συμπεράσματα

Αντίθετα, λοιπόν, από την προβληματική περί «κόστους εργασίας», η κλαδική ανάλυση του εξωτερικού εμπορίου της ελληνικής βιομηχανίας μας δείχνει ότι οι κλάδοι που κατέχουν καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο (1960-1988) περισσότερο ή λιγότερο σημαντικά πλεονεκτήματα δεν κατατάσσονται μόνο στους κλάδους «έντασης εργασίας» (τρόφιμα ποτά καπνός, ενδύματα, υφαντουργία², υποδήματα), αλλά περιλαμβάνουν εξίσου σημαντικό αριθμό κλάδων «έντασης κεφαλαίου» (προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά τσιμέντο, μη σιδηρούχα μέταλλα, σιδηρουργία, πρώτες ύλες - προϊόντα πετρελαίου...).

Μάλιστα, μια ειδικότερη ανάλυση καθενός από τους κλάδους αυτούς (δηλαδή ακόμα και των κλάδων «έντασης εργασίας») θα αποκάλυπτε ότι δεν είναι η συγκριτικά χαμηλότερη τιμή του εργασιακού κόστους που καθιστά ένα κλάδο ανταγωνιστικό στη διεθνή αγορά, αλλά (στο πεδίο των δεδομένων συναλλαγματικών ισοτιμιών) ο συνδυασμός δύο άλλων παραγόντων: Διεθνώς ανταγωνιστική τεχνολογική στάθμη του κλάδου και υψηλή ειδίκευση και δεξιότητα του «συλλογικού εργάτη». Η ελληνική τσιμεντοβιομηχανία, για παράδειγμα, εξήγαγε το 1990 5,48 εκατ. τόνους τσιμέντου διατηρώντας σταθερά την πρώτη εξαγωγική επίδοση μεταξύ των χωρών μελών της ΕΟΚ (με δεύτερη την Ισπανία: 2,85 εκατ. τόν., και τρίτο το Βέλγιο: 2,06 εκατ. τόν.). Σε σχετική κλαδική έρευνα του περιοδικού «Επιλογή» (από όπου και τα στοιχεία που παρατέθηκαν) συνοψίζονται ως εξής οι παράγοντες που καθιστούν την ελληνική τσιμεντοβιομηχανία ιδιαίτερα ανταγωνιστική: «Επειδή η ελληνική τσιμεντοβιομηχανία δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια των τελευταίων 25 χρόνων οι παραγωγικές της μονάδες είναι όλες σύγχρονες και μεγάλης δυναμικότητας. Όταν στην Ελλάδα δημιουργούνταν μονάδες παραγωγικής δυναμικότητας 700.000 έως και 1.500.000 τον. το χρόνο το μέσο ευρωπαϊκό επίπεδο μεγέθους περιοριζόταν στους 200.000 έως 400.000 τον. Το αποτέλεσμα των επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν στην ελληνική τσιμεντοβιομηχανία είναι η ύπαρξη μονάδων που χαρακτηρίζονται από χαμηλό κόστος παραγωγής λόγω μεγάλου μεγέθους αλλά και από σύγχρονη τεχνολογία καθώς οι επεκτάσεις που έγιναν είναι πρόσφατες για τα δεδομένα της ευρωπαϊκής τσιμεντοβιομηχανίας» (Φραντζής 1991, σελ. 24).

Στους παράγοντες «ανταγωνιστική τεχνολογική στάθμη» - «ψηλή εργασιακή ειδίκευση» προστίθεται σε ορισμένες περιπτώσεις και ο παράγοντας «χαμηλό συνολικό κόστος». Και στην περίπτωση, όμως, αυτή το εργασιακό κόστος δεν είναι η σημαντικότερη συνιστώσα για τη συμπίεση του συνολικού κόστους. Πολύ σημαντικότερος αποδεικνύεται στις περισσότερες περιπτώσεις ο παράγοντας του χαμηλού κόστους πρώτων υλών (τσιμεντοβιομηχανία, βιομηχανία αλουμινίου, υφαντουργία, βιομηχανία τροφίμων και ποτών).

Βιβλιογραφία

Balassa B. «Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage», The

Manchester School of Economic and Social Studies, no 33, May 1965

Destanne de Bernis G. & Bye M. «Relations Economiques Internationales», Dalloz,

5me edition, Paris, 1987

Grubel G.H. & Lloyd P.J. «IntraIndustry Trade», Mac Millan, London 1975

Lafay G. «Avantage Comparatif et Competitivite», Economie prospective

Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση

Εντάσσεται η Ελλάδα στη διεθνή αγορά ως «χώρα έντασης εργασίας»;
Ηλίας Ιωακείμογλου, Γιάννης Μηλιός

internationale, no 29, 1er trimestre 1987

Lafay G. «La mesure des avantages comparatifs reveles», Economie prospective internationale, 1990

Lafay G. & Herzog C, avec Stemitsiotis L. & Unal D. «Commerce International: la fin des avantages acquis», Economica, Paris, 1989

Lassudrie-Duchene B. «La demande de difference et l'echange international», Economies et Societes, Cahiers de l'ISEA, juin 1971

Mathis J., Mazier J., Rivaud-Danset D. «La competitivite industrielle», Etude de TIRES, Dunod, Paris, 1988

Reiffers J.L. (sous la direction de) «Economie et Finance Internationales», Etude de TIRES, Dunod, Paris, 1982

Ricardo D. (1821), «Des principes de l'economie politique et de l'impot», Flammarion, Paris 1971

Βεργόπουλος Κ. «Η αποανάπτυξη σήμερα;» εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1986

Γιαννίσης Τ. «Η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και επιπτώσεις στη βιομηχανία και στο εξωτερικό εμπόριο», εκδ. Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα, 1988.

Μηλιός Ε. και Ιωακείμογλου Η. «Η διεθνοποίηση του ελληνικού καπιταλισμού και το ισοζύγιο πληρωμών», εκδ. Εξάντας, Αθήνα., 1990

Φραντζής Ν. «Η ελληνική τσιμεντοβιομηχανία», περιοδικό «Επιλογή», αρ. 282, Ιούλιος 1991, σσ. 23-27.

1 Στα όσα ακολουθούν θα διατηρήσουμε τον όρο του «βιομηχανικού κλάδου» για το σύνολο των παραπάνω κατηγοριών. Ωστόσο, οι δύο πρώτοι κλάδοι της παραπάνω ταξινόμησης περιέχουν και προϊόντα που δεν είναι βιομηχανικά.

2 Η φιλολογία της εξειδίκευσης σε κλάδους έντασης εργασίας αντιμετωπίζει και άλλου είδους μεθοδολογικά προβλήματα: η υφαντουργία για παράδειγμα την οποία συχνά κατατάσσουν στους κλάδους έντασης εργασίας, έχει εργατικό κόστος που ανέρχεται μόνον στο 2535% του συνολικού κόστους, ανάλογα με τη χώρα. Ο κλάδος

Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση

Εντάσσεται η Ελλάδα στη διεθνή αγορά ως «χώρα έντασης εργασίας»;

Ηλίας Ιωακείμογλου, Γιάννης Μηλιός

των μηχανών βιομηχανικής χρήσης; (μέσα παραγωγής), που αντίθετα αναφέρεται συχνά ως κλάδος έντασης κεφαλαίου, έχει κόστος εργασίας 3545% του συνολικού κόστους. Στη δυτική Γερμανία, μάλιστα, που εξειδικεύεται στον κλάδο αυτό, και έχει επιπλέον και τους μεγαλύτερους μισθούς στην ΕΟΚ, το αντίστοιχο ποσοστό είναι 46% (Mathis I, Mazier J., Rivaud-Danset D., «La competitivite industrielle», Dunod 1988).

Παράρτημα

Παράδειγμα τρόπου υπολογισμού του δείκτη συγκριτικών πλεονεκτημάτων RCA

Υπολογισμός δείκτη συγκριτικών πλεονεκτημάτων των ελληνικών μεταλλευμάτων και συμπτυκνωμάτων μη σιδηρούχων μετάλλων κατά το έτος 1988.

Ο υπολογισμός πραγματοποιείται με σύγκριση των στοιχείων του κλάδου (που στην περίπτωση μας είναι τα μεταλλεύματα και συμπτυκνώματα μη-σιδηρούχων μετάλλων) με τα στοιχεία της ελληνικής οικονομίας στο σύνολό της.

	(Σε εκατ.δρχ)	Κλάδος	Σύνολο
(Y)	Ακαθ.εγχώρ.προϊόν		7446223
(X)	Εξαγωγές	9968	776391
(M)	Εισαγωγές	1313	1655089
(X+M)	Όγκος εμπορίου	11281	2431480
(β)	Βάρος του κλάδου	0.46%	100%
(X-M)	Εμπορικό Ισοζύγιο	8655	-878698
(u)=(X-M)/Y	Ανηγμένο Εμπορικό Ισοζύγιο	0.12%	-11.8%
(z)	«Κανονικό» ισοζύγιο = β ₁ ·u	-0.05%	-11.8%
(f)	Συγκριτικό πλεονέκτημα=u-z	0.17%	0

Υπολογίζεται καταρχήν το βάρος (β₁) του κλάδου στο εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας κατά το έτος 1988: β₁=(X₁+M₁)/(X+M), όπου X₁ και M₁ οι εξαγωγές και οι εισαγωγές του κλάδου, X και M οι εξαγωγές και οι εισαγωγές της ελληνικής οικονομίας. Στο παραπάνω παράδειγμα, το βάρος των μη-σιδηρούχων μεταλλευμάτων και συμπτυκνωμάτων βρέθηκε ότι είναι 0,46% του εξωτερικού εμπορίου της χώρας.

εμπορικό ισοζύγιο για τον κλάδο των μεταλλευμάτων κατά το έτος 1988 υπολογίστηκε ότι ήταν (X₁-M₁)/Y=0.12% ενώ το αντίστοιχο μέγεθος για το σύνολο των ανταλλα-

Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση

Εντάσσεται η Ελλάδα στη διεθνή αγορά ως «χώρα έντασης εργασίας»;
Ηλίας Ιωακείμογλου, Γιάννης Μηλιός

Στη συνέχεια, το εμπορικό ισοζύγιο ανάγεται στη μονάδα του ΑΕΠ (Υ), έτσι ώστε να είναι θεμιτή η διαχρονική του σύγκριση: επειδή το ισοζύγιο αυτό είναι απόλυτο μέγεθος, δεν έχει νόημα να συγκρίνουμε π.χ. τα έτη 1976 και 1988, διότι μεταξύ των δύο χρονολογιών η ελληνική οικονομία έχει αλλάξει μέγεθος. Το εμπορικό έλλειμμα της χώρας, είναι φυσικό δηλαδή να είναι μεγαλύτερο σήμερα απ' ότι ήταν το 1976, αφού και η παραγωγή είναι κατά πολύ μεγαλύτερη σήμερα.